

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора історичних наук, професора
Т.В.Новальської на дисертацію Янь Пен «Наукові бібліотеки закладів
вищої освіти КНР : розвиток у цифровому суспільстві», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження Янь Пен не викликає сумнівів, оскільки сучасні перетворення у житті країн, пов'язані зі змінами політичних, соціально-економічних, техніко-технологічних орієнтирів, підвищенням ролі інформації як стратегічного ресурсу, потребують нових наукових досліджень, в тому числі розроблення питань функціонування наукових бібліотек закладів вищої освіти. Від якості та ефективності діяльності бібліотек університетів залежить ефективність інформаційного супроводу сфери вищої освіти, результативність управління величезними обсягами інформації та удосконалення системи сервісного обслуговування учасників освітнього процесу. В означеному контексті актуальність дисертаційного дослідження Янь Пен, присвяченого розробці концептуальних засад розвитку наукових бібліотек закладів вищої освіти Китайської Народної Республіки на етапі цифровізації суспільства, є беззаперечною.

Тема дослідження пов'язана з пріоритетними напрямками реалізації Національної програми інформатизації України, закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека –XXI», «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року» та інших програмних документів українського уряду. Дисертаційне дослідження виконано в рамках комплексної наукової теми Харківської державної академії культури «Документально-комунікаційні структури суспільства: інноваційні стратегії розвитку» (реєстраційний № 0109U000512), кафедри цифрових комунікацій та інформаційних досліджень «Цифрові трансформації документно-інформаційних установ в соціокомунікаційному просторі».

Наукова новизна одержаних дисертантом результатів полягає в тому, що в

дослідженні вперше комплексно розглянуто сучасний стан наукових бібліотек закладів вищої освіти як соціокомунікативної складової інформаційного простору КНР. Визначені зовнішні фактори, що впливають на стратегічні напрями їх розвитку, серед яких: цифрова модернізація соціокультурної сфери Китаю, розгортання інформаційної інфраструктури, застосування когнітивних технологій опрацювання інформаційно-документних масивів та потоків; на основі вебметричного дослідження сайтів провідних наукових бібліотек університетів, проаналізовано досвід університетських бібліотек Китаю, щодо формування цифрового освітньо-комунікаційного простору, застосування інноваційних форм і методів інформаційного супроводу наукової та освітньої діяльності університетів та виявлено особливості розвитку наукових бібліотек закладів вищої освіти КНР, визначені основні чинники внутрішнього середовища, що зумовлюють їх трансформацію та сприяють диверсифікації діяльності в цифровому просторі; удосконалено концептуальні засади розвитку інформаційно-освітнього сервісу бібліотек закладів вищої освіти Китаю, які реалізуються в диверсифікації інформаційних продуктів та послуг; використанні мережових та мобільних технологій; урізноманітненні напрямів створення та розповсюдження цифрового контенту.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони мають сприяти створенню адаптованої до сучасних викликів глобального інформаційного середовища цілісної системи інформаційного забезпечення сфери вищої освіти. Теоретичні і практичні положення дисертації можуть бути використані в системі підготовки висококваліфікованих кадрів для інформаційної та бібліотечної галузей, у системі підвищення кваліфікації та перепідготовки бібліотечно-інформаційних фахівців.

Відповідно до мети, автором вдало сформульовані основні завдання дослідження, згідно з якими побудована логічна структура дисертації, що складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 265 найменувань.

У вступі здобувачем переконливо обґрунтована актуальність обраної теми, її зв'язок з науковими програмами, визначено об'єкт, предмет, методологію й методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, наведено відомості про апробацію результатів дисертації та кількість публікацій автора.

Перший розділ дисертації «Науково-теоретичні підходи до функціонування бібліотек закладів вищої освіти у цифровому інформаційному просторі» складається з двох підрозділів, які присвячені розкриттю рівня наукової розробленості проблеми адаптації університетських бібліотек до цифрового інформаційного простору, обґрунтуванню методологічної бази і методів дослідження, уточненню понятійного апарату досліджуваної предметної сфери, встановленню унікальних властивостей бібліотек університетів як учасників системи документальних комунікацій суспільства.

Дисертантом ретельно виявлено, проаналізовано та узагальнено велику кількість друкованих та електронних мережевих джерел за темою дослідження, серед яких праці не лише вітчизняних, але й зарубіжних вчених, що дозволило ґрунтовно дослідити проблеми розвитку наукових комунікацій і місце бібліотек університетів в цих процесах, визначити сучасні моделі їх діяльності та напрями трансформації під впливом процесів інформатизації та цифровізації суспільства, довести значущість внеску провідних бібліотекознавців у формування теорії та практики інформаційного сервісу, здійснено аналіз джерел щодо висвітлення загальносистемних аспектів бібліотечної діяльності закладів вищої освіти в умовах становлення та розвитку системи соціальних комунікацій.

Важливою складовою успішної адаптації університетських бібліотек до цифрового інформаційного простору є виважена і збалансована за широким колом показників система управління бібліотекою закладів вищої освіти. Слушною є думка дисертанта, що ефективне функціонування бібліотек відбувається за умови вдалого поєднання як технологій тактичного, так і стратегічного управління. Аналіз наукових джерел показав, що спроможність бібліотек визначати провідні стратегії розвитку, формулювати послідовні кроки

до їх вирішення, оцінювати власні ресурси для їх досягнення є необхідною умовою сталого функціонування бібліотеки закладу вищої освіти.

Слід відзначити вдале застосування автором комплексу підходів і методів, що дозволило обґрунтувати теоретико-методологічні засади функціонування бібліотек закладів вищої освіти КНР на етапі цифрового розвитку суспільства. Важливо те, що теоретико-методологічна основа дисертаційного дослідження базується на фундаментальних працях як українських, так і китайських фахівців з бібліотекознавства, інформатики, теорії соціальних комунікацій, когнітології.

Таким чином, дисертантом визначено проблемну ситуацію дослідження, суть якої полягає в наявності основних протиріч між висвітленням ролі бібліотек університетів як фахових комунікаційних посередників у системі академічної освіти, виявленням особливостей інформаційних потреб користувачів бібліотек закладів вищої освіти і відсутністю комплексних наукових розвідок, в яких сформовано теоретико-методологічні засади їх розвитку на етапі цифровізації суспільства; активним процесом модернізації і трансформації наукових бібліотек закладів вищої освіти в Китаї і недостатнім теоретичним осмисленням напрямів диверсифікації стратегій їх розвитку в цифровому суспільстві та суспільстві знань.

Слід погодитись із висновками дисертанта, що незважаючи на актуальність, наукове та практичне значення досліджуваної проблеми, у вітчизняній науці відсутні дисертаційні дослідження, присвячені проблемам цифрових стратегій розвитку наукових бібліотек закладів вищої освіти Китайської народної республіки. Коректне застосування дисертантом методології соціокультурного та інформаційного підходів, дозволило дослідити модель освіти та інформаційної сфери, яка створена в Китаї. Підкреслено, що вона базується на реалізації національної стратегії, повному дотриманні національних інтересів, традицій філософії, культури, геополітичних балансів, збереженні і інтеграції в цифровий простір національного культурного надбання в поєднанні з раціональним використанням найкращих, в першу чергу, західних

методів і технологій формування соціокультурного та освітнього простору держави.

Основними результатами другого розділу дисертації «Бібліотеки закладів вищої освіти Китаю на етапі цифровізації суспільства», який складається з чотирьох підрозділів, є аналіз системи академічних бібліотек Китаю, визначення напрямів їх цифровізації, надання характеристики інформаційним ресурсам та визначенню їх місця в системі інформаційного забезпечення наукових комунікацій університету.

Зокрема, здобувачем визначені і охарактеризовані основні етапи соціально-інформаційного проектування освітнього простору Китайської народної республіки, яке відбувалось у межах розгортання програмно-проектної діяльності. Основою розробки інноваційних проектів стала державна підтримка розвитку освітнього простору Китаю та модернізація університетів відповідно до найавторитетніших установ світового рівня, що дозволило відкрити немало університетів, створити потужну інформаційну інфраструктуру, інноваційну систему управління закладами освіти й бібліотеками, які здійснюють супровід освітньої, наукової й викладацької діяльності.

Цікавим є дослідження темпів зростання бібліотечних площ в Китаї та розбудова ідеї формування відкритого інформаційного простору в бібліотеках університетів, яка є домінуючою при створенні проектів бібліотечних будівель. На чисельних прикладах автором доведено, що тенденція розвитку освітнього інформаційного простору є домінуючою при створенні нових бібліотечних споруд.

Важливим досягненням дослідження є визначення основних етапів процесу цифровізації бібліотек закладів вищої освіти Китаю. Слід погодитись з автором, який виокремлює перший етап - початок 90-х рр. ХХ ст. (впровадження автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем управління); другий етап – кінець 90-х рр. (започаткування національного проекту створення китайської експериментальної цифрової бібліотеки); третій етап – початок 3 тисячоліття (етап розгортання проектної діяльності з підтримки стандартів китайської

цифрової бібліотечної системи); 4 етап - етап розробки китайських цифрових бібліотечно-інформаційних систем на основі відкритих стандартів.

У роботі чітко розкрито процес формування ресурсної бази інформаційного забезпечення освіти у контексті розгортання мережевого суспільства. Автором проведено вебметричне дослідження сайтів бібліотек університетів КНР (додаток № 1), що дозволило проаналізувати показники відвідуваності сайтів 31 провідної університетської бібліотеки. Проведений аналіз дав змогу дисертанту акцентувати увагу на тому важливому факті, що сайти бібліотек університетів відрізняються не лише змістовною наповненістю, а й використанням великої кількості мультимедійної інформації (малюнків, плакатів, відео), що дозволяє їм активно привертати увагу читачів як якісним контентом, так і відеорядом. В роботі відзначено розвинуті функціональні та пошукові можливості досліджених сайтів, які включають навігацію в доступному інформаційному просторі; наочне уявлення користувачів про його логічну структуру; можливості лексичного пошуку, що враховує як граматичні особливості китайської мови, так і мови інших народів світу.

У характеристиці сучасних тенденцій розвитку мережевого представництва університетських бібліотек дисертантом вірно акцентовано увагу на тому, що у цифровому веб-середовищі відбувається зміна статичних сайтів на складно структуровані динамічні веб-ресурси. Разом з тим, дослідник відзначає, що у бібліотечній сфері необхідність застосування CMS обумовлена браком у штаті бібліотек ІТ-фахівців із розробки й підтримки веб-представництв, а також відсутністю спеціалізованих програмних продуктів, орієнтованих на бібліотечну галузь. Саме з цією проблемою стикаються і українські бібліотеки.

Варто підкреслити важливість розкриття дисертантом складу інформаційних ресурсів провідних університетських бібліотек Китаю на основі дослідження їх ресурсної складової (додаток Г). На чисельних прикладах автор доводить, що вони об'єднують власні бібліографічні та повнотекстові бази даних (тези наукових доповідей, статті, навчальні матеріали), продукти

оцифровки документних фондів, які є історичним і соціокультурним надбанням нації (оцифровані колекції стародруків, спеціальні колекції) і колекції закордонних комерційних БД (EBSCO, Elsevier, NTIS, Springer тощо). Робиться висновок, що академічні бібліотеки університетів Китаю є найважливішим каналом доступу користувачів до якісних наукових інформаційних ресурсів друкованих і цифрових видань. Доведено, що потужним ресурсом академічної конкурентоспроможності бібліотеки університету є колекції стародруків та фонди документних пам'яток.

Важливо зазначити те, що автор певною мірою акцентує увагу на питанні цифрової нерівності відносно складу та умов доступу до інформаційних ресурсів. Він зазначає, що існують певні проблеми, які виявляються як на державному рівні, так і в межах окремих бібліотек. Спостерігається певна нерівномірність в складі інформаційних ресурсів, переважна кількість з яких знаходяться в установах на східному узбережжі. На думку автора, це свідчить про наявність певного цифрового розриву, ліквідація якого є об'єктом пильної уваги з боку держави, яка працює над створенням Китайської освітньої і дослідницької мережі (CERNET).

У дисертаційній роботі охарактеризовано концепцію опанування соціальних мереж як перспективного каналу комунікації, який дозволяє налагоджувати ефективну та швидку взаємодію з читачами, підвищуючи їх соціальну активність та ініціативність. Автором було проаналізовано трафік з соціальних медіа 31 університетської бібліотеки Китаю. Результатом ретельного аналізу особливостей просування бібліотеки в соціальних медіа є висновок про необхідність формування стратегії соціального медіамаркетингу, роботи з управління своєю репутацією в он-лайн режимі, підвищення узнаваності бренду.

Цілком слушним є висновок дисертанта про те, що використання соціальних медіа дає змогу швидко реагувати на рівень комфортності інформаційного середовища, ділитися своїми коментарями та враженнями від інформаційного сервісу, що пропонується бібліотекою, формувати твердження, огляди, рекомендації як дієві форми дворівневої комунікації бібліотеки з

користувачами. Саме такий принцип діяльності дозволяє ефективно використовувати систему управління контентом, яка базується на динамічній веб-технології та повністю контролювати його зміст.

Третій розділ дисертації «Тенденції розвитку бібліотек закладів вищої освіти у цифровому комунікаційному просторі» складається з двох підрозділів, які присвячені характеристиці процесів диверсифікації напрямів діяльності наукових бібліотек закладів вищої освіти в цифровому суспільстві та суспільстві знань. Текст підрозділу багатий фактичним матеріалом, що дозволяє автору обґрунтувати стратегії диверсифікації діяльності бібліотек університетів, серед яких активний процес формування цифрових бібліотек, власних бібліографічних і повнотекстових баз даних, налагодження системи інформаційного сервісу в режимі 24/7; застосування сучасних інструментів віртуального доступу до цифрових колекцій університетів.

Автор акцентує увагу на тому, що важливим напрямом роботи університетських бібліотек Китаю є створення і розвиток відкритої наукової інфраструктури, і саме університетські бібліотеки реалізують цей напрям у вигляді моделі відкритого доступу. Автор аналізує і питання використання програмних платформ реалізації Відкритих архівів у КНР, що дозволяє проаналізувати їх співвідношення.

Своєрідним підсумком дослідження напрямів диверсифікації діяльності бібліотек закладів вищої освіти в цифровому суспільстві, є твердження автора, що в Китаї на початку третього тисячоліття практично реалізована модель бібліотечного комплексу закладу освіти. Ця модель поєднує: бібліотечні фонди рукописів, друкованих і електронних видань; науковий центр (центр продукування нових знань; електронний репозиторій) та систему інформаційного сервісу.

Особливо важливим є твердження автора стосовно стратегій розвитку університетських бібліотек Китаю в цифровому суспільстві, які пов'язуються з трьома напрямками: управлінням процесом формування комфортного середовища роботи з інформацією та знаннями; створенням цифрової інфраструктури освітніх комунікацій, яка ґрунтується на системних

платформах запровадження нових послуг та налагодження тісної співпраці з користувачами; розгортанням когнітивної функції бібліотек.

Слушною є думка автора стосовно того, що потужним напрямом стратегічного розвитку університетських бібліотек Китаю є розгортання когнітивної функції бібліотек. Дисертант зазначає, що у бібліотечно-інформаційній сфері процеси когнітивної діяльності здійснюються на усіх рівнях і реалізуються в ході бібліографічних процесів, згортання-розгортання текстів, створення інформаційних продуктів та послуг як результату аналітико-синтетичної обробки документів, що надходять.

Сприяння розвитку когнітивних компетенцій молодих фахівців розглядається як важливий перспективний напрям діяльності університетської бібліотеки в інформаційному суспільстві та суспільстві знань

У висновках дисертації відображено результати дослідження, які визначені в окреслених здобувачем завданнях, вказано перспективні напрями подальшого дослідження проблеми. Основні положення дисертаційного дослідження полягають в науковому обґрунтуванні важливих теоретико-методичних та організаційних засад розвитку наукових бібліотек закладів вищої освіти Китайської народної республіки на етапі цифровізації суспільства.

Дисертант, на основі дослідження напрямів розвитку бібліотек університетів в інформаційному суспільстві та суспільстві знань збагачує теорію бібліотекознавства, уточнює понятійний апарат досліджуваної предметної сфери, визначає головні напрями та інструменти підвищення ефективності діяльності бібліотек сфери освіти.

Основні наукові результати одержані здобувачем особисто. Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації забезпечується використанням комплексу дослідницьких підходів та методів, якісним аналізом сучасного досвіду роботи університетських бібліотек Китаю, практичним впровадженням розроблених положень.

Матеріали і результати дослідження оприлюднено у формі доповідей та виступів, вони одержали апробацію на 7 національних і міжнародних науково-практичних конференціях, що відбулися у період з 2019 по 2022 р. у Києві, Дніпрі, Харкові, Stockholm.

Результати дисертаційного дослідження представлені у 11 публікаціях, серед них: 2 — у наукових фахових виданнях України, 1 — у науковому закордонному періодичному виданні, 1 — у закордонному періодичному виданні, що індексується Scopus, 7 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. Обсяг та зміст публікацій свідчать про повноту викладу результатів дисертації в опублікованих працях здобувача.

Відсутність порушень академічної доброчесності. В процесі перевірки дисертаційної роботи та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації, порушень академічної доброчесності не виявлено. Зокрема не виявлено академічного плагіату, самоплагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. По всьому тексту дисертаційної роботи автором застосовано посилання на його публікації та публікації інших авторів, нормативні документи та інші джерела.

Разом із позитивною оцінкою роботи слід висловити деякі зауваження:

1. У дисертаційній роботі українським і зарубіжним дослідникам присвячено доволі розлогі аналітичні виклади. Разом з тим, праці українських і китайських бібліотекознавців подано окремими блоками. На нашу думку, робота виграла, якби огляд робіт було викладено в єдиному інформаційному полі.

2. Автор дослідження більше уваги приділив позитивним аспектам розвитку наукових бібліотек закладів вищої освіти Китайської народної республіки. Разом з тим, недостатньо висвітленими є негативні прояви наукової комунікації, які притамані бібліотекам закладів вищої освіти на етапі цифровізації суспільства.

3. Позитивно оцінюючи концептуальну модель формування когнітивно-освітнього середовища в наукових бібліотеках закладів вищої освіти Китаю слід відзначити, що більш детального відображення потребують основні концепти моделі та її бібліоцентричність.

Проте, наведені зауваження не зменшують теоретичну та практичну значущість дисертації. Робота Янь Пен «Наукові бібліотеки закладів вищої освіти КНР: розвиток у цифровому суспільстві» є оригінальним, самостійним і завершеним науковим дослідженням актуальної проблематики, результати якого відповідають критеріям новизни та достовірності, мають вагомe значення для подальшого вдосконалення бібліотечно-інформаційної науки, практики та освіти.

Зміст дисертації відповідає спеціальності 029 — інформаційна, бібліотечна та архівна справа, а також вимогам МОН України до кандидатських дисертацій, що викладені в пп. 5-9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022 р. , а її автор – Янь Пен заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 — інформаційна, бібліотечна та архівна справа .

Офіційний опонент:

професор кафедри інформаційних технологій

Київського національного університету

культури і мистецтв,

доктор історичних наук, професор

Handwritten signature

Т.В. Новальська

